

Sygn. akt II CSK 150/20

POSTANOWIENIE

Dnia 16 października 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak

w sprawie z powództwa J. S., X. Y., i S. S.
przeciwko Bankowi (...) Spółce Akcyjnej z siedzibą w W.
o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 16 października 2020 r.,
na skutek skargi kasacyjnej powódek
od wyroku Sądu Okręgowego w Ł.
z dnia 11 października 2019 r., sygn. akt III Ca (...),

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. nie obciąża powódek kosztami postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

W związku ze skargą kasacyjną powódek J. S., X. Y. i S. S. od wyroku Sądu Okręgowego w Ł. z dnia 11 października 2019 r., sygn. akt III Ca (...) Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Tylko na tych przesłankach Sąd Najwyższy może oprzeć rozstrzygnięcie o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Dopuszczenie i rozpoznanie skargi kasacyjnej ustrojowo i procesowo jest uzasadnione jedynie w tych sprawach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne. Zatem nie w każdej sprawie, skarga kasacyjna może być przyjęta do rozpoznania. Sąd Najwyższy nie jest trzecią instancją sądową i nie rozpoznaje sprawy, a jedynie skargę, będącą szczególnym środkiem zaskarżenia. W judykaturze Sądu Najwyższego, odwołującej się do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, jeszcze w okresie obowiązywania kasacji zostało utrwalone stanowisko, że ograniczenie dostępności i dopuszczalności kasacji nie jest sprzeczne z Konstytucją RP, ani z wiążącymi Polskę postanowieniami konwencji międzynarodowych (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2001 r., III CZP 49/00, OSNC 2001, Nr 4, poz. 53).

Podstawowym celem postępowania kasacyjnego jest ochrona interesu publicznego przez zapewnienie jednolitości wykładni oraz wkład Sądu Najwyższego w rozwój prawa i jurysprudencji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 147).

W skardze kasacyjnej powódki zarzuciły: naruszenie prawa procesowego, tj. art. 233 § 1 k.p.c. przez błędną, sprzeczną z zasadami logiki i doświadczeniem życiowym ocenę materiału dowodowego; art. 365 § 1 k.p.c. przez naruszenie

zasady związania sądu prawomocnym orzeczeniem w ten sposób, że dokonał odtworzenia okoliczności faktycznych stanowiących podstawę rozstrzygnięcia zakończonego sporu przed Sądem Okręgowym w Ł. w dniu 19 listopada 2015 r. w sprawie I C (...), w konsekwencji uznając, że pomimo prawomocności wskazanego orzeczenia oddalającego powództwo (pozwanego Banku (...)) S.A. w W.) o zapłatę wierzytelności wynikającej z umowy kredytu hipotecznego nr (...), do którego nie sporządzono uzasadnienia, roszczenie Banku nadal istnieje, co skutkowało zmianą wyroku Sądu Rejonowego w Ł. poprzez oddalenie powództwa powódek opartego na podstawie art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (jedn. tekst: Dz. U. z 2019 r., poz. 2204; dalej: „u.k.w.h.”); art. 366 k.p.c. przez naruszenie powagi rzeczy osądzonej w ten sposób, że Sąd Okręgowy w Ł. w zakończonej sprawie dokonał ustaleń faktycznych na podstawie prawomocnego orzeczenia w sprawie wcześniej zakończonej wyrokiem oddalającym powództwo o zapłatę wierzytelności wynikającej z umowy kredytu hipotecznego, do którego nie sporządzono uzasadnienia, czym doprowadził do przyjęcia, że moc wiążąca orzeczenia rozciąga się na kwestie prejudycjalne, które sąd przesądził, dążąc do rozstrzygnięcia o żądaniu i których rozstrzygnięcie znajduje się poza sentencją orzeczenia w sprawie zakończonej wyrokiem z dnia 19 listopada 2015 r.; naruszenie prawa materialnego, tj. art. 77 u.k.w.h. przez przyjęcie, że przepis ten odnosi się do wierzytelności przedawnionej, której istnienie wywiódł z treści akt sprawy zakończonej orzeczeniem z dnia 19 listopada 2015 r., w sytuacji gdy ze wskazanego orzeczenia należy wywieść wniosek przeciwny; art. 94 u.k.w.h. przez jego niezastosowanie, w sytuacji gdy zapadł wyrok oddalający powództwo pozwanego Banku o zapłatę wierzytelności wynikającej z umowy kredytu.

Podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów (art. 398³ § 3 k.p.c.). W związku z czym, w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że skarga kasacyjna nie może być oparta na zarzucie naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. określającego kryteria oceny wiarygodności i mocy dowodów (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2005 r., III CSK 13/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 76, z dnia 24 listopada 2005 r., IV CSK 241/05 nie publ., z dnia 26 kwietnia 2006 r., V CSK 11/06, nie publ., z dnia 8 października 2009 r., II CSK 222/09, nie publ.).

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 15 maja 2019 r., SK 31/17 (OTK-A 2019/21) nie stwierdził niezgodności z Konstytucją RP art. 77 u.k.w.h.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej skarżące oparły na przesłankach uregulowanych w art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 4 k.p.c. Przesłanki te nie zostały jednak spełnione.

Według ugruntowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego, przedstawienie okoliczności uzasadniających rozpoznanie skargi kasacyjnej ze względu na przesłankę istotnego zagadnienia prawnego polega na sformułowaniu tego zagadnienia i wskazaniu argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Musi przy tym chodzić o zagadnienie nowe, dotychczas nierozpatrywane w judykaturze, które zarazem ma znaczenie dla rozpoznania wniesionej skargi kasacyjnej oraz innych podobnych spraw (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz.11, z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz. 151, z dnia 21 czerwca 2016 r., V CSK 21/16, nie publ., z dnia 15 czerwca 2016 r., V CSK 4/16, nie publ.).

Występowanie w sprawie istotnego zagadnienia skarżące łączy z koniecznością wyjaśnienia, czy w przypadku braku sporządzenia uzasadnienia wyroku w prawomocnie zakończonej sprawie, na podstawie którego wytoczone zostało inne powództwo w oparciu o inną podstawę prawną, Sąd orzekający ma uprawnienie do wywodzenia motywów, którymi kierował się sąd w poprzedniej sprawie.

W orzecznictwie wyjaśniono już, że unormowana w art. 365 § 1 k.p.c. moc wiążąca prawomocnego wyroku dotyczy co do zasady związania treścią jego sentencji, a nie uzasadnienia, zawierającego przedstawienie dowodów i ocenę ich wiarygodności. Przedmiotem prawomocności materialnej jest ostateczny rezultat rozstrzygnięcia, a nie przesłanki, które do niego doprowadziły i sąd nie jest związany zarówno ustaleniami faktycznymi poczynionymi w innej sprawie, jak i poglądami prawnymi wyrażonymi w uzasadnieniu zapadłego w niej wyroku (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2002 r., IV CKN 73/00, nie publ., z dnia 8 czerwca 2005 r., V CK 702/04, nie publ., z dnia 15 listopada 2007 r., II CSK 347/07, nie publ., z dnia 15 stycznia 2015 r., IV CSK 181/14, nie publ.).

Prawomocny wyrok korzysta z powagi rzeczy osądzonej w określonym zakresie przedmiotowym. O tym, czy w nowym procesie chodzi o tę samą, czy też inną podstawę faktyczną sporu, decyduje stan faktyczny, jaki istniał w chwili zamknięcia rozprawy w poprzednim procesie, a nie to, czy powód istniejące i istotne dla rozstrzygnięcia sprawy fakty zgłosił. Powagę rzeczy osądzonej należy więc oceniać według istoty orzeczenia w związku ze stanem sprawy, który był podstawą rozstrzygnięcia.

Powaga rzeczy osądzonej rozciąga się również na motywy wyroku w takich granicach, w jakich stanowią one konieczne uzupełnienie rozstrzygnięcia, niezbędne dla wyjaśnienia jego zakresu, a przede wszystkim indywidualizacji sentencji wyroku jako rozstrzygnięcia o przedmiocie sporu i w jakim określają one istotę danego stosunku prawnego. Chodzi tylko o te elementy uzasadnienia dotyczącego rozstrzygnięcia co do istoty sprawy, w których sąd wypowiada się w sposób stanowczy o żądaniu (zob. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 17 września 1957 r., 1 CO 20/57, OSPIKA 1958 nr 10, poz. 261, orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 25 września 1962 r., 1 CR 771/61, OSNCP 1963, nr 7-8, poz. 176, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2010 r., II PK 249/09, OSNP 2011, nr 17-18, poz. 225). Na przykład w odniesieniu do wyroku zasądzającego świadczenie pieniężne, w sentencji wskazywana jest kwota, bez określenia stosunku, z którego wynika, a w przypadku świadczeń okresowych sentencja nie określa też okresu, za który świadczenie zostało zasądzone. W takim wypadku, bez sięgnięcia do uzasadnienia, zindywidualizowanie tego stosunku oraz czasookresu zasądzanego świadczenia okresowego, może okazać się co najmniej utrudnione.

Prawomocny wyrok, którego uzasadnienie nie zostało sporządzone, ma powagę rzeczy osądzonej w tym samym stopniu, co wyrok z uzasadnieniem. Jeśli dla rozstrzygnięcia nowej sprawy zachodzi potrzeba ustalenia, czy i o ile od chwili zamknięcia rozprawy w pierwszym procesie stan faktyczny uległ zmianie, sąd orzekający w nowej sprawie musi sam odtworzyć rozumowanie sądu, które doprowadziło do rozstrzygnięcia istoty sprawy (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1955 r., 3 CR 199/54, OSN 1956, nr 4, poz. 100).

Przewidziana w art. 398⁹ § 1 pkt. 4 k.p.c. oczywista zasadność skargi kasacyjnej zachodzi wówczas, gdy z jej treści, bez potrzeby głębszej analizy oraz szczegółowych rozważań, wynika, że przytoczone podstawy kasacyjne uzasadniają uwzględnienie skargi. W wypadku, gdy strona skarżąca twierdzi, że jej skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, powinna przedstawić argumentację prawną, wyjaśniającą w czym ta oczywistość się wyraża oraz uzasadnić to twierdzenie. Powinna w związku z tym wykazać kwalifikowaną postać naruszenia prawa materialnego i procesowego, polegającą na jego oczywistości *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2003 r., V CZ 187/02, OSNC 2004, nr 3, poz. 49, z dnia 14 lipca 2005 r., III CZ 61/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 75, z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, nie publ., z dnia 29 kwietnia 2015 r., II CSK 589/14, nie publ.). Przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 października 2015 r., IV CSK 189/15 nie publ. i przywołane tam orzecznictwo).

Oczywistą zasadność skargi kasacyjnej skarżące wywodzą z bezpodstawności przyjęcia przez Sąd drugiej instancji, iż oddalenie powództwa w sprawie I C (...) wyrokiem Sądu Okręgowego w Ł. nastąpiło z powodu przedawnienia dochodzonego przez pozwaną Bank roszczenia o zapłatę wierzytelności z umowy kredytowej. Zdaniem powódek Sąd Okręgowy pominął, że na miesiąc przed wszczęciem sprawy I C (...), czyli w dniu 10 listopada 2010 r., dokonały dobrowolnej wpłaty w kwocie 57 561,41 zł, zaś jej skutkiem było przerwanie biegu przedawnienia, gdyż fakt dobrowolnej wpłaty należy uznać za uznanie niewłaściwe w rozumieniu art. 123 § 1 pkt 2 k.c.

Według ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego wyroku w dniu 10 maja 1996 r. powódki zawarły z (...) Bankiem (...) S.A. Oddział w Ł. umowę o kredy hipoteczny na kwotę 80 000 zł, którego spłata została zabezpieczona ustanowieniem hipoteki kaucyjnej do kwoty 120 000 zł na spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu mieszkalnego. Umowę tę Bank wypowiedział ze skutkiem na dzień 8 stycznia 2005 r. Prawomocnym wyrokiem

z dnia 18 marca 2009 r. Sąd Okręgowy w Ł., w sprawie II C (...), oddalił powództwo J. S. i K. S. skierowane przeciwko pozwanemu Bankowi o ustalenie nieistnienia roszczenia Banku z tytułu umowy kredytu hipotecznego. W tamtej sprawie powodowie powoływali się na nieważność umowy kredytowej.

W dniu 3 stycznia 2011 r. pozwany Bank wystąpił przeciwko J. S., K. S. i E. S. o zapłatę kwoty 132 127 zł z odsetkami z tytułu należności z umowy kredytu. Bank nie wskazywał, iż należność dochodzi z tytułu odpowiedzialności rzeczowej pozwanych. W uzasadnieniu pozwu powołał się też na prawomocny wyrok oddalający powództwo w sprawie II C (...). W odpowiedzi na pozew pozwani wnieśli o jego oddalenie i podnieśli zarzut przedawnienia roszczenia o odsetki od świadczenia głównego oraz nieważność umowy kredytowej z powodu jej sprzeczności z zasadami współżycia społecznego. W kolejnym piśmie pozwani powołali się na zarzut przedawnienia także roszczenia głównego, wskazując, że Bank wystąpił z pozwem o zapłatę po upływie 3 lat od wypowiedzenia umowy kredytowej. W toku tamtego procesu został przeprowadzony dowód z opinii biegłego d/s księgowych, który stwierdził prawidłowość księgowania należności, określając wysokość zobowiązania pozwanych na dzień wytoczenia powództwa na kwotę 32 582, 33 zł, a z tytułu odsetek na kwotę 65 185,37 zł.

Wyrokiem z dnia 19 listopada 2015 r., sygn. akt I C (...), Sąd Okręgowy w Ł. oddalił powództwo pozwanego Banku o zapłatę. W sprawie nie zostało sporządzone uzasadnienie.

Sąd drugiej instancji orzekając reformatoryjnie, nie podzielił stanowiska Sądu pierwszej instancji, że w sprawie I C (...) powództwo zostało oddalone z powodu nieważności umowy kredytu hipotecznego, ewentualnie że powodowie spełnili w całości świadczenie. W ocenie Sądu drugiej instancji brak było podstaw do przyjęcia, że przyczyną oddalenia powództwa była nieważność umowy kredytowej, skoro już w sprawie II C (...) powództwo oparte na zarzucie nieważności tej umowy, zostało prawomocnie oddalone. Sąd Okręgowy wskazał, że przyczyną oddalenia powództwa w tamtej sprawie nie mogło być też spełnienie świadczenia, skoro z dowodów przeprowadzonych w tamtej sprawie wynikało, że zaległość z tytułu kapitału wyniosła kwotę 32 582,33 zł a z tytułu odsetek kwotę

65 185,37 zł. W tej sytuacji - w ocenie Sądu Okręgowego - nie jest wykluczone, że przyczyną oddalenia powództwa w tamtej sprawie było uwzględnienie zarzutu przedawnienia roszczenia głównego i odsetkowego, a wówczas oddalenie powództwa skutkowało jedynie w zakresie odpowiedzialności osobistej, natomiast nie niweczyło odpowiedzialności rzeczowej (art. 77 u.k.w.h.).

Przedstawione przez Sąd drugiej instancji pisemne motywy rozstrzygnięcia nie dają podstawy do przyjęcia, że jest ono oczywiście nieprawidłowe.

Ubocznie tylko należy zwrócić uwagę, iż powódki nie wykazywały w tej sprawie nieważności umowy kredytu. W konsekwencji sam wyrok oddalający powództwo Banku o zapłatę (nawet przy założeniu, że przyczyną tego było uznanie umowy kredytu za nieważną, choć Sąd odwoławczy miał pełne podstawy do przyjęcia, iż nie była to przyczyną oddalenia powództwa Banku, co szczegółowo uzasadnił) nie mógłby, sam przez się, doprowadzić do wzruszenia prawomocnego wpisu hipoteki. Sentencja wyroku nie stwierdza bowiem nieważności umowy kredytu. Z tym wiąże się problematyka dopuszczalności kwestionowania przez dłużnika rzeczowego zasady odpowiedzialności wynikającej z wpisu hipoteki do księgi wieczystej, czyli z dopuszczalnością wzruszenia statuowanego przepisem art. 3 ust. 1 u.k.w.h. domniemania zgodności wpisu w księdze wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. W wyroku z dnia 4 marca 2011 r., I CSK 340/11, (nie publ.), Sąd Najwyższy wyjaśnił, że do usunięcia niezgodności wpisu konstytucyjnego z rzeczywistym stanem prawnym nie jest wystarczające obalenie jego podstawy materialno-prawnej, natomiast jest konieczne obalenie wpisu, co może nastąpić wyłącznie w procesie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym (zob. też uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2011 r., III CZP 123/10, OSNC 2011, nr 9, poz. 96; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2011 r., II CSK 104/11, nie publ.). W innych judykatach Sąd Najwyższy stwierdził, iż w sytuacji, gdy zainteresowany podmiot może żądać uzgodnienia treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, nie ma on interesu prawnego w żądaniu ustalenia stosunku prawnego lub prawa, które następnie miałyby stanowić podstawę wpisu do księgi wieczystej (por. wyrok z dnia 4 stycznia 2008 r., III CSK 204/07 nie publ. i powołane tam orzecznictwo). Nie jest jednak wykluczony interes prawny w wytoczeniu powództwa

o ustalenia prawa lub stosunku prawnego dotyczącego nieruchomości, nawet wtedy, gdy uprawniony mógłby dochodzić uzgodnienia treści księgi wieczystej prowadzonej dla niej z rzeczywistym stanem prawnym (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 września 2004 r., II CK 497/03 nie publ.), przy czym dotyczy to sytuacji, gdy ze względu na okoliczności konkretnej sprawy, interes prawny uprawnionego nie wyczerpuje się jedynie w ujawnieniu w księgach wieczystych aktualnego stanu prawnego danej nieruchomości. Interes prawny oznacza istniejącą po stronie uprawnionego potrzebę wprowadzenia jasności i pewności w sferze jego sytuacji prawnej, wyznaczonej konkretnym stosunkiem prawnym, zagrożonej, a niekiedy nawet naruszonej już przez pozwanego. Powództwo o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym pozostaje w ścisłym związku z ustrojową funkcją ksiąg wieczystych, jaką jest ujawnienie w celu zapewnienia bezpieczeństwa obrotu - stanu prawnego nieruchomości. Natomiast powództwo oparte na art. 189 k.p.c. służy udzieleniu ochrony prawnej w procesie, przez ustalenie istnienia lub nieistnienia prawa lub stosunku prawnego, osobie, która ma interes prawny w jej uzyskaniu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 2016 r., IV CSK 435/15, nie publ.). Podstawą wpisu w księdze wieczystej usuwającego niezgodność może być wydany na podstawie art. 189 k.p.c. wyrok ustalający (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2011 r., IV CSK 13/11, nie publ.).

Tymczasem wyrok w sprawie I C (...) nie jest wyrokiem pozytywnym. W konsekwencji powódki powinny były przeprowadzić w niniejszej sprawie, niezależnie do sprawy I C (...), dowód potwierdzający nieważność umowy kredytu, co dopiero mogłoby stanowić przesłankę uzgodnienia treści księgi wieczystej w kierunku żądanym w pozwie.

Z tych względów Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego orzekł na podstawie art. 102 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c., mając na uwadze, że okoliczności, które zadecydowały o zastosowaniu

tego przepisu w stosunku do powódek w postępowaniu apelacyjnym, są aktualne także w postępowaniu kasacyjnym.

jw